

УДК 130.122: 37.013

Теоретико-методологічні засади упровадження мережних форм управління у регіональному освітньому просторі

О.О. КОЛЕСНИК

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м.Дніпропетровськ, Україна, E-mail: yu_h@inbox.ru

Авторське резюме

Поєднання самоврядних засад розвитку освітньої мережі зі специфічними формами мережного управління з боку органів державної влади бачиться єдиною можливою альтернативою подальшого розвитку освітніх мереж у силу неможливості застосувати стандартні форми правового регулювання й контролю і необхідності активізувати соціокультурні механізми саморегулювання в ній. Сьогодні Інтернет поряд з іншими засобами комунікації забезпечує не тільки формування освітніх мереж, але й функціонування інституційного управління ними. Враховуючи малу ефективність адміністративно-правового регулювання мережного освітнього простору, більше уваги потрібно приділяти конкретним формам розгортання його самоврядного потенціалу. У цьому контексті на перший план виходить регіональний рівень управління освітніми мережами, де взаємодія їх суб'єктів носить достатньо персоніфікований і передбачуваний характер. Упровадження мережної парадигми управління освітою на регіональному рівні найбільш доцільно здійснювати у вигляді реалізації певних проектів. В умовах становлення мережної організації освіти системні зміни вимагають не часткових модифікацій в органах управління галуззю, а цілком нової їхньої організації та нових напрямів їхньої діяльності. Принципова характеристика упровадження мережних форм управління полягає якраз у тому, що в самій системі освіти народжуються ініціативи, розвиток яких може її змінювати.

Ключові слова: мережа, освіта, мережне управління, філософія освіти.

Theoretical-methodological basis of network forms of governance implementation in regional education space

O.O. KOLESNIC

Dnepropetrovsk regional Institute of postgraduate pedagogical education, Dnepropetrovsk, Ukraine, E-mail: yu_h@inbox.ru

Abstract

The combination of the principles of self-education network with specific forms of network management by public authorities seems the only possible alternative to the further development educational networks by virtue of the inability to use standard forms of regulation and control and the need to enhance the socio-cultural mechanisms of self-regulation in it. Today, the Internet along with other means of communication not only provides the formation of educational networks, and the operation of institutional management. Given the low efficiency of the administrative and legal regulation of network educational environment, more attention should be paid to specific forms of deployment of its self-governing capacity. In this context, the fore Exiting the regional level management education network, where the interaction of actors is quite personalized and predictable. The implementation of a network management paradigm of education at the regional level most appropriate to carry out in the form of certain projects. With the establishment of a network of educational system changes not requiring partial modifications in the administration of industry and their organization is quite new and emerging areas of their activities. The principal characteristic of the introduction of network forms of governance lies precisely in the fact that in the system of education initiatives are born, whose development can change it.

Keywords: network, education, network management, philosophy of education.

Постановка проблеми. Необхідність розробки й реалізації інноваційної стратегії у царині мережного управління вітчизняною освітою обумовлена тим, що тільки на її основі можна здійснити відновлення всіх сфер і галузей освітньої діяльності, а також забезпечити перехід до інноваційного шляху розвитку галузі. Інноваційна стратегія мережного управління відіграє ключову роль у вирішенні основних завдань перспективної освітньої політики держави, у

створенні національної інноваційної системи освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз проблем удосконалення управління освітою в умовах інформаційного суспільства здійснюється у роботах Л. Весніної, Б. Головка, А. Іщенко, Ф. Шаркова та інших авторів. Загалом обґрунтовується необхідність системної перебудови управління галуззю з огляду на зміни об'єкта управління. Проте аналіз мережних форм управління

© О.О. Колесник, 2014

освітою є малодослідженим аспектом проблеми.

Мета дослідження – обґрунтувати необхідність та форми упровадження мережних форм управління освітою на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. В умовах становлення мережного освітнього простору одним з найважливіших показників модернізації управління галуззю є інтенсивність і широта інформаційно-комунікативної активності управлінської підсистеми, особливо у формі спілкування, співробітництва й погоджених дій з різними суб'єктами освітньої діяльності, у тому числі цільовими групами для здійснення загальної освітньої політики й конкретних програм і проектів. Використання інформаційно-комунікативних ресурсів у процесі управління освітньою галуззю детермінується сучасними тенденціями в інформаційному полі суспільства: радикальною масовізацією інформаційних процесів, поширенням інтернету, а потім мережних структур і інтерактивності, двосторонньому зв'язку суб'єктів та об'єктів управління як на організаційному, так і на особистісному рівні тощо. Ці нові тренди обумовлюють нові підходи до інформаційно-комунікативної діяльності стосовно керування освітою. Це стосується значно більшої відкритості, прозорості управлінської діяльності; використання інтерактивних форм комунікації з об'єктами управління; широке упровадження в управлінську діяльність мережних структур, блогінга для поширення ідей і програм тощо. Ці тенденції створюють і нові проблеми, серед яких на першому місці знаходяться необхідність децентралізації потоку інформації із центрів управління, нових підходів до регулювання мережного середовища для підтримки правових норм, стабільності мережного освітнього простору й запобігання поширення деструктивних, протиправних, аморальних ідей і інформації. Поряд з новими підходами у діяльності інституційних управлінських структур реально ефективними представляються і форми саморегулювання в освітній мережі, детерміновані соціокультурним середовищем, вироблення етичних норм для провайдерів, серверів і користувачів. Поєднання самоврядних засад розвитку освітньої мережі зі специфічними формами мережного управління з боку органів державної влади бачиться єдиною можливою альтернативою подальшого розвитку освітніх мереж у силу неможливості застосувати стандартні форми правового регулювання й контролю і необхідності активізувати соціокультурні механізми саморегулювання в ній, націлені передусім на розвиток нової «інформаційної культури» в освітньому співтоваристві [3].

Інформаційно-комунікативна парадигма розвитку управління мережного типу розкриває цілісно організовану систему всіх видів і типів комунікацій, функціонування й розвиток яких здійснюється відповідно до принципів створення, зберігання й поширення інформації. Необ-

хідність набуття здатності ефективної комунікації на базі оперування відповідною інформацією відчувається управлінськими інститутами як потреба, без задоволення якої в принципі немислиме керування освітніми мережами.

Переміщення значної частини інформаційних потоків в електронні мережі утруднює контроль над ними як з боку освітньо-соціальних інститутів, так і з боку органів управління, що переводить управлінські завдання з царини адміністративного контролю та директивних розпоряджень у царину системної взаємодії та превентивного управлінського впливу. Фахівці відмічають саме це, вказуючи на фундаментальну децентралізацію комунікацій, у той час як потужність центральних мереж зменшується. Ми бачимо приголомшуюче поширення кабелів, касет, комп'ютерів і особистих електронних поштових систем, і все це штовхає в тому самому напрямку - до децентралізації [5, с. 14].

Завдяки інтерактивності нових інформаційних технологій сьогодні кожен, хто має доступ у будь-які мережі, включаючи й освітні, може виступати як відправником повідомлення, так і одержувачем інформації. На відміну від масмедіа, де одержувач інформації не бере участі у конструюванні повідомлень, гіпермедіа у вигляді мережі користувачів наводнюється активними користувачами. Мережне управління на змістовному рівні має справу передусім з гіпертекстами, що відображають позиції освітніх мережних суб'єктів стосовно тих чи інших аспектів мережної взаємодії чи мережного управління. Дослідники вказують, що «гіпертекст як нова текстуальна парадигма може розглядатися як спосіб комунікації в суспільстві, орієнтованому на множинні, одночасні потоки інформації, які не можуть бути сприйняті суб'єктом. Знання організується в гіпертекст, у мережу відносно вільних повідомлень, які можуть поєднуватися й розпадатися у процесі виробництва й споживання знання. Гіпертекст переходить в Інтернет у якості загальнодоступного засобу створення, зберігання й передачі даних» [2, с. 220]. Звідси зрозуміло, що чи не найважливіша функція управління в освітніх мережах полягає у роботі з гіпертекстами, зі змістами інформаційних потоків у мережному освітньому середовищі, які складають соціокультурно-змістовний об'єкт мережного управління.

Говорячи про мережне управління в освіті, потрібно мати на увазі, що основою освітніх мереж будь-якого рівня є Інтернет. Разом з тим сьогодні Інтернет поряд з іншими засобами комунікації забезпечує не тільки формування освітніх мереж, але й функціонування інституційного управління ними. У той же час сам Інтернет у цілому нікому конкретно не належить, не існує певної адміністративної інстанції, яка в глобальному, національному чи регіональному масштабі могла б щось дозволити або заборонити. У цьому зв'язку виникає проблема правovo-

го регулювання мережі Інтернет у рамках держави у вигляді прийняття відповідних законів. Насамперед, це виражається в самовизначенні змісту сайтів.

Загалом вирішення проблем Інтернет-комунікації вимагає пошуку нових форм інституціонального регулювання. Державне регулювання мережного інформаційно-комунікативного середовища, враховуючи його надзвичайно децентралізований і невизначений характер, є мінімальним. Тому ставка має робитися на саморегулювання Мережі – наприклад, за аналогією саморегулювання етики поведінки професійних співтовариств. Враховуючи малу ефективність адміністративно-правового регулювання мережного освітнього простору, більше уваги потрібно приділяти конкретним формам розгортання його самоврядного потенціалу. У цьому контексті на перший план виходить регіональний рівень управління освітніми мережами, де взаємодія їх суб'єктів носить достатньо персоналізований і передбачуваний характер. Упровадження мережної парадигми управління освітою на регіональному рівні найбільш доцільно здійснювати у вигляді реалізації певних проєктів. Відтак особливості організації й реалізації мережних проєктів і їх вплив на інституціональні зміни системи регіональної освіти, що вимагають розробки нових адекватних механізмів керування на основі інтеграції ресурсів і співорганізації суб'єктів різних відомств і рівнів освіти, становлять важливий аспект аналізу досліджуваної проблеми.

Мова йде про реалізацію мережних проєктів, що мають адаптувати регіональну освіту до процесів, пов'язаних зі становленням мережно-освітнього простору. В умовах становлення мережної організації освіти системні зміни вимагають не часткових модифікацій в органах управління галуззю, а цілком нової їхньої організації та нових напрямів їхньої діяльності. Усе в системі управління освітою має бути побудоване на взаємодії безлічі суб'єктів, що впливають на освітню політику, на необхідності узгодження інтересів різних відомств і структур освітньої системи й зацікавлених співтовариств, на співорганізації всіх рівнів освіти. Сам спосіб трансформації органів управління освітою має розглядатися як механізм легалізації інноваційних ініціатив учасників освітньої мережі і їх оформлення.

Узагальнюючи методологічні засади упровадження мережної парадигми управління освітою на регіональному рівні з використанням проєктного підходу, можна сказати, що його новизна полягає у низці моментів. Насамперед, сам вказаний процес упровадження має бути представлений як реалізація системного проєкту, що зорієнтований на абсолютно нові результати й ефекти як стосовно змісту та форм освітньої діяльності у процесі мережної взаємо-

дії її суб'єктів, так і стосовно управління цим процесом. По-друге, вказаний системний проєкт не може створюватися методом простого додавання досвіду з інших проєктів чи різноманітних суб'єктів освітньої діяльності та управління освітою. Він має створюватися цілком заново, на основі власних методології та цілепокладання, у його реалізацію з погляду ефективності управління мають бути залучені представники різних рівнів освіти й різних відомств. По-третє, зміни, що відбуваються в результаті реалізації проєкту, мають стосуватися всіх рівнів освіти, змін організації самого управління освітою в регіоні, появи нових суб'єктів керування, перерозподілу управлінських повноважень та компетенцій. Результатом мають стати складні домовленості між різними структурами й відомствами в освіті на регіональному рівні. Спираючись на наявний досвід з організації подібних проєктів, слід вказати на те, що «його успішність багато в чому є результатом організації управлінського супроводу й підтримки цього проєкту. Іншими словами, у результаті проєкту створено різні прецеденти якісної зміни управління інноваціями в освіті» [1, с. 12].

Реалізація проєкту з упровадження мережних форм управління освітою на регіональному рівні спрямована на інтенсифікацію процесу модернізації регіональної освітньої політики й ініціювання цілого ряду істотних змін у системі управління галуззю. Має також бути здійснене інституціональне закріплення проєкту, що забезпечує не тільки локальні зміни, які характерні для будь-якого проєкту, але і його вплив на регіональну систему освіти. Проєкт має дати розуміння того, по яких напрямках може йти зміна суб'єкта управління, зміна способів взаємодії в освітній мережі тощо; а також має показати, яким чином змінюється у суб'єктів освітньої діяльності розуміння напрямів трансформації системи освіти у процесі становлення освітніх мереж, зокрема, що оновлена система освіти може представлятися як інституція, яка створюється самими суб'єктами освіти, об'єднаними в мережну організацію. Іншими словами, проєкт забезпечує організаційно-процесуальну форму становлення інституції в регіональній освіті, у створенні якої беруть участь самі суб'єкти освітньої мережі. Це є принциповим з управлінського боку, оскільки дотепер сама система освіти розглядалася як така, що приймає замовлення від соціокультурного оточення через репрезентуючі його управлінські органи і їх реалізує, що в неї немає внутрішніх механізмів розвитку, що вона увесь час відповідає на якісь виклики ззовні і по суті розвивається на основі принципу «стимул - реакція» «потреба - адаптація».

Принципова характеристика упровадження мережних форм управління полягає якраз у тому, що в самій системі освіти народжуються ініціативи, розвиток яких може її змінюва-

ти. При цьому міняється і політика освіти, яку здійснюють органи державного та муніципального управління галуззю на регіональному рівні. Відтак самі освітяни і освітні організації, а не лише органи управління освітою, стають суб'єктами перетворення регіональної освітньої системи. Це і є основною ознакою інституювання мережної парадигми управління освітою на регіональному рівні. І це говорить про те, що саме регіональна освіта є інституцією, що постійно вибудовується на основі інтерактивності між цими суб'єктами мережної взаємодії.

Концептуальними основами інституціональних змін у регіональній системі освіти під впливом освітніх інновацій мережного характеру можна вважати загальну теорію проектування освітніх інновацій. Міркуючи про способи й місце народження інновацій, можна стверджувати, що інновації виникають і «пробиваються» в освіті через проекти. Парадигмальний рівень розуміння мережних проектів дає підстави зробити висновки, що вже ідеться не тільки про те, щоб «дати місце» інноваціям у системі, але й про те, щоб підсилити їхній вплив на якісну зміну системи. Системне проектування в царині мережного управління освітою представляється як спосіб подолання протиставлення й протиріччя між інноваціями й інституціоналізацією. Інноваційний проект з мережного управління освітою – це одночасно й заявка на соціальне визнання інновації і діяльність, що включає розкриття змісту інновації. Остання у цьому випадку розглядається як форма творчості суб'єктів мережного освітнього простору, коли досягається соціально визнана мета засобами, які ще не були інституціоналізованими в освітній системі (у нашому випадку це системний проект зі створення освітніх мереж та його складові – відкритий конкурс, презентації, тендер, управлінська команда тощо). Іншими словами, інноваційна поведінка зі створення освітньої мережі визначається, насамперед, використанням неінституціоналізованих засобів (засобів, що не одержали статусу соціально визнаного інституту) і формується в інноваційному проекті – першому кроці соціалізації інновацій, їх перетворенні в освітньо-культурні інституції. Оскільки у межах реалізації проекту створення освітньої регіональної мережі міняються способи взаємодії і відбуваються зміни в організаційній культурі проекту, де виробляються нові норми,

то цей проект носить характер інноваційного.

У процесі реалізації освітніх ініціатив, спрямованих на реалізацію проекту формування регіональної освітньої мережі, завданням управління проектом є передусім проблематизація можливості сполучення традиційної й інноваційної діяльності в освіті, можливості ефективної дії в рамках споруджуваного проекту в існуючих нормативно-правових умовах. Норми ці по-різному можуть бути використані для здійснення проекту, оскільки для певної складової мережного освітнього простору вони юридично підкріплені, для іншої вони існують тільки як цінності, що мають особистісний вимір (без відповідної правової бази). Для переведення мережних освітніх інновацій у норми (легітимації) необхідно розробити й провести низку управлінських дій. У їх основі знаходиться реалізація принципу інститутоцентризму, згідно з яким «будь-яке явище, що має соціальне значення, – це явище інституціонально впорядкованого, певним чином оформленого життя. Його не можна описати й причинно пояснити, минаючи інститути. Інакше кажучи, який би не був фактор, що виявляє вплив на процес спільної діяльності людей і його результати, він діє через інститути та завдяки інститутам» [4]. Створення регіональної мережної організації освіти стосується зміни соціальних інститутів, тому забезпечення впливу даного проекту на інституціональні зміни є завданням не тільки галузевого управління, але й освітньої політики на регіональному рівні загалом.

Висновки. Таким чином, реалізація мережної парадигми управління освітою через певні проекти з формування мережних форм взаємодії освітніх суб'єктів на регіональному рівні підсилюють вплив інноваційних факторів на інституціональні зміни в освіті. Вказані проекти сприяють і створенню нових управлінських механізмів, спрямованих на вдосконалювання міжвідомчої взаємодії з різних питань підтримки педагогічних інновацій і проектів. Проте, говорячи про інституціоналізацію інновацій, необхідно відзначити, що інноваційні освітні практики досить складно трансформуються в інституційно закріплені. А ще більш складно сформулювати канали впливу на зміни освітньої системи, розробити механізми використання ресурсу освітніх ініціатив і практик для вирішення проблем розвитку регіональної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Веснина Л.В. Влияние образовательных инноваций на институциональные изменения в образовании / Л.В. Веснина // Мир науки, культуры, образования. – 2010. – № 2. – С. 11-12.
2. Головки Б.Н. Интертекст в массмедийном дискурсе / Б.Н. Головки. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 264 с.
3. Іщенко А.Ю. Сучасна медіа-освіта: впровадження в Україні та міжнародний досвід / А.Ю. Іщенко // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4. – С. 80-84.
4. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Электронный ресурс] / Д. Норт. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/6310>. Дата обращения: 10.05.2014.

5. Шарков Ф.И. Информационно-коммуникационная парадигма развития российской государственности / Ф.И. Шарков // Коммуникология. – 2014. – Т. 3, № 3. – С. 111-118.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2014

REFERENCES:

1. *Vesnina L.V.* Vliyanie obrazovatelnyh innovatsiy na institutsionalny izmeneniya v obrazovanii (Influence of educational innovation for institutional changes in education), *Mir nauki, kultury, obrazovaniya*, 2010, no. 2, pp.11-12.
2. *Golovko B.N.* Intertekst v mass-mediynom diskurse (Intertext in mass-mediated discourse), *Book House «LIBROKOM*, Moscow, 2012, 264 p.
3. *Ishchenko A.Y.* Suchasna media-osvita: vprovadzhennya v Ukrayini ta mizhnarodnyy dosvid (Contemporary media education: implementation in Ukraine and international experience), *Stratehichni priorityety*, 2013, no. 4, pp. 80-84.
4. *North D.* Instituty, Institutsionalnye izmeneniya i funktsionirovanie ekonomiki (Institutions, Institutional Change and Economic Performance): [electronic resource]. Mode of access: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/6310>. Date of application: 10/05/2014.
5. *Sharkov F.I.* Informatsionno-kommunikatsionnaya paradigma razvitiya rosiyskoy gosudarstvennosti (Information and communication paradigm of development of Russian statehood), *Kommunikologiya*, 2014, Vol. 3, no. 3, pp. 111-118.

Колесник Ольга Олеговна – здобувач

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Адреса: 49006, м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70

E-mail: yu_h@inbox.ru

Kolesnic Olga Olegovna – applicant

Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education

Address: 70, Sverdlov Str., Dnepropetrovsk, 49006

E-mail: yu_h@inbox.ru